



## ב. מעגל הזהות המשפחתית - שיעור 4 לומדים מסבא וסבתא

שיעור בית מדרש

### מטרות

- < התלמיד יעמוד על מקומם של סבתו וסבו בחיי משפחתו ובחיויו.
- < התלמיד יכיר את יתרונות 'הגיל השלישי'.
- < התלמיד יבחן דרכים להמשכיות הקשר ואף להעמקתו בין הדורות השונים במשפחה.

### רציונל

עסקנו עד כה בקשר עם ההורים, בשיעור זה אנו מבקשים לעסוק בקשר עם הסבים. פעמים רבות הסבים הם צוהר לעולמות אחרים: לארצות מוצא, לשירים ולטעמים של פעם. לעיתים הקשר עימם מלא שמחה כי הוא משוחרר ממטלות ומהמתחים היומיומיים עם ההורים. לעיתים הסבים פנויים יותר לנכדים מההורים הטרודים בפרנסה.

בשיעור זה אנו מבקשים להעלות על נס את היחס לזקנים בכלל ולסבא וסבתא בפרט, דרך לימוד המקורות ודרך זכרונות אישיים של התלמידים, ולהזמין אותם לקחת אחריות על חיזוק הקשר.

**שימו לב:** לא לכולם יש סבא וסבתא ולא אצל כולם הקשר נפלא כל כך. יש לאפשר תגובות שונות ולא להביא במבוכה אף תלמיד/ה.

### זמן: שיעור

### מבנה השיעור

- < פתיח: "והדרת פני זקן" כבוד לקשישים. הצפת הנושא בעזרת פענוח פתגמים.
- < לימוד: קשר משמעותי עם סבא וסבתא לימוד מקורות העוסקים בלמידה ההדדית בין צעיר למבוגר ובזכרונות ילדות מבית סבא. במהלך הלימוד תקרין המורה את הסרט של אהוד בנאי מיו-טיוב ואז ימשיכו התלמידים בחברותא.
- < אסיף: שיתוף בחוויות ומחשבות לעתיד. הלימוד הזמין להיזכר בחוויות אישיות, במליאה נאסוף אותן ונחשוב על יחסינו עם הסבים בעתיד.

### עזרים

דף לימוד (מצורף), דף פתגמים בשפת סתרים (מצורף)

## מהלך השיעור

### פתיח | "והדרת פני זקן" כבוד לקשישים

את השיעור בנושא הקשר עם סבים וסבתות נפתח עם פתגמים העוסקים במורשת הזקנים ובכבוד שאנו רוחשים להם. הפתגמים הם נכס תרבותי מדורות קדומים, והמשימה מאתגרת (פענוח כתב סתרים של פעם).

כל שני תלמידים מקבלים דף עם כתב הסתרים אתב"ש ושלושה פתגמים. על החברותא לפענח את הפתגמים:

1. 'מפני שיבה תקום'
2. 'דברי חכמים בנחת נשמעים'
3. 'כבד את אביך ואת אמך'
4. 'אין חכם כבעל ניסיון'
5. 'ואהבת לרעך כמוך'
6. 'והדרת פני זקן'.

לאחר שפענחו, כל זוג יגיע ללוח ויכתוב עליו את אחד הפתגמים.

< מה משותף לכל הפתגמים?

< מי ראיין את סבא וסבתא שלו לצורך החקר המשפחתי? שתפו באירוע מעניין.

### לימוד | קשר משמעותי עם סבא וסבתא

< **סב הלומד עם נכדו** - בסיפור הסבא משווה את הלימוד עם נכדו למעמד הר סיני שבו קיבלו בני ישראל את התורה. אולי כי לימוד כזה מראה את המשכיות המסורת, ואולי כי הלימוד עצמו מעורר את הסבא להיזכר ולחשוב מחדש, ואולי מסיבה אחרת? באמצעות הסיפור התלמודי נזמין את התלמידים להיזכר ברגעים מיוחדים שיש להם עם סביהם.

< **נכד הלומד מסב** - במשנה מדמה החכם את הלימוד מזקנים ליין משובח שהופק מענבים בשלים. השקפה זו המעלה על נס את תבונתם ונסיון חייהם של הזקנים עומדת בסתירה למקובל בימינו: 'העולם שייך לצעירים', והם אלה שמיטיבים להתקדם ולהסתגל לחידושים. באמצעות משל זה נזמין את התלמידים להיזכר מה הם לומדים מסביהם.

**מסכת אבות** היא המסכת התשיעית בסדר נזיקין. המסכת עוסקת בענייני מוסר, מידות ודרכי התנהגות טובה. בכל משנה מובאת אמירה של תנא או של מספר תנאים המציגים במאמר קצר את עיקרי הגותם בענייני מוסר ודרך ארץ. המשנה הפותחת את המסכת מתארת את שושלת המסירה ממעמד הר סיני ועד התנאים כותבי המשנה. מקורם של פתגמים רבים בשפה העברית המודרנית במסכת אבות: "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך", "איזהו גיבור? הכובש את יצרו" ועוד. את ששת פרקי המסכת נוהגים לקרוא בבית הכנסת בשבתות שלאחר חג הפסח לפני תפילת מנחה.

עוד על מסכת אבות במאמר: 'אסופות החכמה: מסכת אבות' מאת: פרופ' אלכסנדר רופא, באתר הספרייה הווירטואלית של מט"ח [lib.cet.ac.il](http://lib.cet.ac.il).

< **זכרונות** - אהוד בנאי משתף אותנו במסורת שהוא זוכר מבית סבו. גבאי בית הכנסת היה מעיר את הסב בשירת חציו הראשון של הפיוט, והסב היה עונה לו בשירת בית נוסף מהפיוט. מסורת פיוטים זו נחקקה בלבו של אהוד בנאי, והוא חיבר בין הזכרונות למילות הפיוט ושר את הפיוט בלחן משולב פרסי (מבית סבו) וחסידות ברסלב. סיפור זה מדגים חוויה מיוחדת שהוטבעה בזכרונו של הנכד והשפיעה על עיסוקו כבוגר.

על הפיוט 'אודה לאל' (שימו לב על הנשמה) אפשר לקרוא באתר 'הזמנה לפיוט' [piyut.org.il](http://piyut.org.il).  
את דבריו של אהוד בנאי תוכלו לקרא במדור 'מדרש פיוט אישי'.  
את הביצוע המיוחד של בנאי תוכלו לשמוע בין הלחנים השונים לפיוט תחת הכותרת 'לחנים משולבים' או באתר יו-טיוב.

**אסיף | שיתוף בחוויות ומחשבות לעתיד**

- < ספרו בחברותא, מה אתם עושים עם סבא וסבתא שלכם?
- < חשבו, מה אתם לומדים מסבא וסבתא?
- < איך אנחנו יכולים להמשיך להיות חלק מהמסורות של סבתא וסבא?



**פתיח ב.4 פתגמים מסתתרים**

פענחו את הפתגמים

כ	ל	ת	א
י	מ	ש	ב
ט	נ	ר	ג
ח	ס	ק	ד
ז	ע	צ	ה
ו	פ	פ	ו
ה	צ	ע	ז
ד	ק	ס	ח
ג	ר	נ	ט
ב	ש	מ	י
א	ת	ל	כ

1. יוטם במשצ אדפי  
.....
2. קשגם סלימי שטסא טביזמי  
.....
3. לשק תא תשמל פתא תמיל  
.....
4. תמט נסלי לשזך טמחמפט  
.....
5. פתצשא כגזל ליפל  
.....
6. פצקגא וטם עדט  
.....



סב הלומד עם נכדו



רבי יהושע היה רגיל לשמוע פרשה (= ללמוד פרשת השבוע) מבן בנו (= נכדו) בכל ערב שבת. פעם אחת שכח ונכנס לרחוץ באותם מרחצאות של טבריא, והיה סמוך (נשען) על כתפו של רבי חיא בר-אבא. נזכר שלא שמע פרשה מבן בנו, חזר ויצא. אמר לו רבי חיא בר-אבא: ולא כן לימדתנו, רבנו, אם התחילו אין מפסיקים? (= אם התחלת לרחוץ אסור להפסיק) אמר לו: חיא בני, קלה היא בעיניך? שכל השומע פרשה מבן בנו, כאילו הוא שומעה מהר-סיני, שנאמר: 'והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדתי לפני ה' אלוהיך בחורב'.

ספר האגדה, על פי ירושלמי, שבת א, ב

< מ', אצותכס, הצמות המרכזית בסיפור?  
< ספרו בחברותא, מה אתם עושים עם סבא וסבתא שלכם.

נכד הלומד מסב



רבי יוסי בר יהודה איש כפר הבבלי אומר: הלומד מן הקטנים למה הוא דומה, לאוכל ענבים קהות (= לא בשלות), ושותה יין מגתו (= יין חדש); והלומד מן הזקנים למה הוא דומה, לאוכל ענבים בשלות ושותה יין ישן.

אבות, ד, כו

< הסבירו את המשל בחילום שלכם.  
< חסבו, מה אתם אומרים מסבא וסבתא?

עורו נא פי בכל לילה  
נשמחכם עולה למעלה  
לתת דין חשבון מפעלה  
ליוצר ערב ובקר

וסבא היה מתעורר, ניגש לחלון, ועונה לו:

ימצא אותה מקשטת  
בטלית ובטוטפת  
כמו פלה מקדשת  
תמיד בבקר בבקר

אהוד בנאי, שימו לב על הנשמה, אתר 'הזמנה לפיוט'

< למה, אצותכס, נלא איתו אהוד בנאי את הזיכרון הזה כל חייו?  
< איך אנחנו יכולים להשיג להיות חלק מהמסורות של סבתא וסבא?

